

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การศึกษานี้เป็นการศึกษาปัจจัยครอบครัวกับการสูบบุหรี่ของนักเรียนชายระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย สังกัดกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ในกรุงเทพมหานคร จำนวน 415 คน ใช้วิธีการเลือกตัวอย่างแบบ Multi-Stage Random Sampling และ Cluster Sampling มีวัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยครอบครัวกับการสูบบุหรี่ของนักเรียนชายระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย แบบสอบถามที่ใช้มีดังนี้

แบบสอบถามข้อมูลทั่วไป	จำนวน 11 ข้อ
แบบสอบถามพฤติกรรมการสูบบุหรี่	จำนวน 25 ข้อ
แบบสอบถามวิธีการอบรมเลี้ยงดูบิดามารดา	จำนวน 28 ข้อ
แบบสอบถามสัมพันธภาพของบิดามารดากับบุตร	จำนวน 40 ข้อ
แบบสอบถามรูปแบบการสื่อสารภายในครอบครัว	จำนวน 20 ข้อ
แบบสอบถามอำนาจการตัดสินใจในครอบครัว	จำนวน 9 ข้อ

สมมติฐานของการวิจัย

ปัจจัยทางครอบครัวมีความสัมพันธ์กับการสูบบุหรี่ของนักเรียนชายระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย สังกัดกรมสามัญศึกษา ในกรุงเทพมหานคร

สรุปผลการวิจัย

สรุปข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างดังนี้

-กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นนักเรียนชั้น ม.4 ร้อยละ 39.8 อายุ 16 ปี ร้อยละ 37.3 โดยส่วนใหญ่ ร้อยละ 71.3 พักอาศัยอยู่กับบิดามารดา บ้านพักอาศัยเป็นของบิดามารดาร้อยละ 69.7 สถานภาพการสมรสของบิดามารดาส่วนใหญ่อยู่รวมกัน ร้อยละ 83.4 ระดับการศึกษาของบิดาร้อยละ 42.6 จบระดับการศึกษาชั้นมัธยมศึกษา/ปวช./ปวส. ส่วนระดับการศึกษาของมารดา ร้อย

ละ 51.1 จบการศึกษาชั้นประถมศึกษา อาชีพของบิดา/มารดา โดยส่วนใหญ่รับเงินเดือน/ลูกจ้าง ร้อยละ 76.4 และ 43.1ตามลำดับ รายได้ของครอบครัวมากกว่า 30,001 บาท/เดือนขึ้นไป ร้อยละ 30.1 โดยส่วนใหญ่ร้อยละ 33.5 เป็นบุตรคนแรก มีจำนวนพี่น้องมากกว่า 3 คน ร้อยละ 47.7 กิจกรรมที่ชอบทำในเวลาว่าง ร้อยละ 74.70 ชอบฟังเพลง รองลงมา ร้อยละ 61.93 ชอบดูภาพยนตร์ เรื่องที่ทำให้รู้สึกไม่สบายใจ ร้อยละ 78.07 เป็นเรื่องการเรียน รองลงมา ร้อยละ 21.20 เป็นเรื่องความสัมพันธ์กับเพื่อนต่างเพศ

- โดยส่วนใหญ่ ร้อยละ 64.8 มีคนในครอบครัวที่สูบบุหรี่เพียง 1 คน ร้อยละ 74.0 ส่วนมากไม่มีเพื่อนในกลุ่มที่สูบบุหรี่ ร้อยละ 74.4

- ส่วนใหญ่ไม่เคยสูบบุหรี่ ร้อยละ 85.1 มีเพียงร้อยละ 14.9 ที่เคยสูบบุหรี่ และปัจจุบันร้อยละ 100 ยังสูบบุหรี่อยู่ เริ่มสูบบุหรี่เมื่ออายุ 15-16 ปี ร้อยละ 46.7 ระยะเวลาตั้งแต่เริ่มสูบบุหรี่ถึงปัจจุบันน้อยกว่า 1 ปี ร้อยละ 43.5 สูบบุหรี่ทุกวัน ร้อยละ 29 โดยสูบบุหรี่วันละ 1-2 มวน ร้อยละ 22.6 ส่วนน้อยร้อยละ 11.3 เคยใช้สารเสพติดประเภทอื่น เวลาหลังอาหารเป็นช่วงที่สูบบุหรี่มากที่สุด โดยห้องน้ำโรงเรียนเป็นสถานที่สูบบุหรี่เป็นประจำ ร้อยละ 24.19

- ส่วนใหญ่ไม่เคยมีช่วงเวลาสูบบุหรี่ในปริมาณที่มากกว่าที่ตั้งใจไว้ ร้อยละ 62.9 เคยมีความคิดที่จะเลิกสูบบุหรี่ ร้อยละ 54.8 เคยพยายามเลิกสูบบุหรี่ ร้อยละ 61.8 ของคนที่มีความคิดที่จะเลิกสูบบุหรี่และเลิกสูบบุหรี่อย่างน้อย 1 ครั้ง ร้อยละ 61.9 โดยที่บิดา/มารดา/ครูอาจารย์/เพื่อนสนิทเคยบอกให้งดสูบบุหรี่ ร้อยละ 42.9, 52.4 และ 57.1 ตามลำดับ

- วิธีการงดสูบบุหรี่ ร้อยละ 71.4 หยุดสูบทันที อาการภายหลังหยุดสูบบุหรี่ ร้อยละ 59.2 ออยากสูบบุหรี่อีก มีอาการภายหลังหยุดสูบบุหรี่ทุกครั้ง ร้อยละ 33.2 และสูบบุหรี่เพื่อบรรเทาอาการภายหลังหยุดสูบบุหรี่ ร้อยละ 33.3

สรุปผลการวิจัยตามสมมติฐานจากผลการวิจัยพบว่า

- สัมพันธภาพภายในครอบครัวระหว่างบิดากับบุตรมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการสูบบุหรี่ของนักเรียนชายระดับมัธยมศึกษาตอนปลายอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ $P < 0.01$

- รูปแบบการสื่อสารภายในครอบครัวมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการสูบบุหรี่ของนักเรียนชายระดับมัธยมศึกษาตอนปลายอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ $P < 0.05$

อภิปรายผลการวิจัย

เขตพื้นที่ของโรงเรียน พบว่า เขตพื้นที่ของโรงเรียนมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการสูบบุหรี่ของนักเรียนชายระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ $p < .01$ โดยพบว่า โรงเรียนในเขตพื้นที่ชั้นนอกมีนักเรียนเคยสูบบุหรี่มากที่สุด ร้อยละ 34.1 ซึ่งสอดคล้องกับกรมการฝึกหัดครู⁽¹⁵⁾ ได้ทำการศึกษาสภาพการรู้จักและสภาพการใช้สารเสพติดในสถานศึกษาสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ พบว่าปัญหาการใช้น้ำหรือพบในสถานศึกษานอกเมืองมากกว่าในเมือง

ระดับชั้นเรียน พบว่า ระดับการศึกษาที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการสูบบุหรี่ของนักเรียนชาย ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ $p < .01$ โดยจำนวนนักเรียนชั้น ม.6 เคยสูบบุหรี่มากที่สุดร้อยละ 34.4 รองลงมาคือ ชั้น ม.5 ร้อยละ 12.1 ซึ่งในระดับชั้น ม.6 เป็นช่วงที่กำลังต้องแข่งขันต่อสู้เพื่อเตรียมสู่การเรียนในระดับที่สูงขึ้น ซึ่งตรงกับข้อมูลทั่วไปที่พบว่า โดยส่วนใหญ่ร้อยละ 78.07 รู้สึกไม่สบายใจในเรื่องเรียน และสอดคล้องกับผลวิจัยของเสริน ปุณณะหิตานนท์⁽⁸³⁾ ซึ่งรายงานว่าอัตราการใช้ยาเสพติดจะสูงขึ้นสม่ำเสมอตามระดับการศึกษา รวมทั้งการศึกษาของสมชัย ชื่นตา⁽⁸⁴⁾ เรื่องพฤติกรรมและปัจจัยต่างๆ ที่มีความสัมพันธ์กับการสูบบุหรี่ พบว่าเมื่ออายุ มากขึ้นจะมีโอกาสสูบบุหรี่สูงมากขึ้นไป

ระดับการศึกษาของบิดามารดา พบว่าระดับการศึกษาของบิดามารดาไม่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการสูบบุหรี่ของนักเรียนชาย ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ $p > 0.05$ โดยนักเรียนที่เคยสูบบุหรี่ส่วนใหญ่ร้อยละ 18.6 มารดาจบการศึกษาระดับปริญญาตรีขึ้นไป และร้อยละ 16.4 บิดาจบการศึกษาระดับประถมศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับอัจฉรา สุขารมย์ และอรพินท์ ชูชม⁽⁴⁹⁾ ศึกษาองค์ประกอบที่สัมพันธ์กับการปรับตัวของนักเรียนวัยรุ่น พบว่าระดับการศึกษาของบิดามารดาแตกต่างกัน การปรับตัวไม่แตกต่างกัน และจิตรา ฝ้าทรัพย์⁽⁷⁴⁾ ศึกษาทัศนคติของเด็กวัยรุ่นที่ติดยาเสพติด ต่อการอบรมเลี้ยงดูของบิดามารดา พบว่ากลุ่มที่บิดามารดาไม่มีความแตกต่างกันด้านการศึกษา จะไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญใน

การติดยาเสพติด ซึ่งขัดแย้งกับการศึกษาของ เฟลเนอร์ อาร์ ดี . และคณะ (Felner RD.et. al.)⁽⁸⁵⁾ ศึกษาสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมที่ไม่ดี ประสบการณ์จากสิ่งแวดล้อมใกล้ตัวกับการปรับตัวทางด้านอารมณ์ สังคมและการปรับตัวในสถานศึกษาของวัยรุ่นตอนต้น พบว่า ระดับการศึกษาของบิดามารดามีผลต่อการปรับตัวของวัยรุ่น

อาชีพของบิดามารดา พบว่าอาชีพของมารดาไม่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการสูบบุหรี่ของนักเรียนชาย ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ $p > 0.05$ และอาชีพของบิดามีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการสูบบุหรี่ของนักเรียนชาย ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ $p < 0.05$ โดยพบว่านักเรียนที่เคยสูบบุหรี่ร้อยละ 23.7 บิดามีอาชีพรับราชการ รัฐวิสาหกิจ ซึ่งขัดแย้งกับสมถิติ มอบนรินทร์⁽⁸⁴⁾ (อ้างในสมชัย ชื่นตา) ที่พบว่าอาชีพของบิดาไม่มีความสัมพันธ์ต่อการสูบบุหรี่ในนักเรียน ปวช. ที่จังหวัดสงขลาและจกกลณี ด้อยเจริญ⁽²⁾ ศึกษาสัมพันธภาพของวัยรุ่นกับบิดามารดา การเห็นคุณค่าในตนเองกับ การปรับตัวของวัยรุ่นตอนต้นพบว่า อาชีพของบิดามารดาแตกต่างกันการปรับตัวของบุตรวัยรุ่นไม่แตกต่างกัน ผลที่ขัดแย้งอาจเพราะจากพนมพร เลขะเจริญ⁽⁷⁸⁾ (อ้างในยุบลวรรณ ประมวลรัฐการ) อ้างเกี่ยวกับทฤษฎีของ Bandura และลักษณะของตัวแบบในการก่อให้เกิดพฤติกรรมการสูบบุหรี่ ควรจะมีผลจากการที่มีบิดาสูบบุหรี่มากกว่าการที่มีมารดาสูบบุหรี่

สถานภาพสมรสของบิดามารดา พบว่าสถานภาพสมรสของบิดามารดาไม่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการสูบบุหรี่ของนักเรียนชาย ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ $p > 0.05$ โดยพบว่านักเรียนที่เคยสูบบุหรี่ร้อยละ 18.8 บิดามารดาไม่ได้อยู่รวมกัน ซึ่งสอดคล้องกับสมชัย ชื่นตา⁽⁸⁴⁾ และสมถิติ มอบนรินทร์⁽⁸⁴⁾ พบว่าสถานภาพการสมรสของบิดามารดาไม่มีความสัมพันธ์ต่อการสูบบุหรี่ของนักเรียน

จำนวนพี่น้องร่วมบิดามารดา พบว่าจำนวนพี่น้องร่วมบิดามารดาไม่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการสูบบุหรี่ของนักเรียนชาย ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ $p > 0.05$ โดยนักเรียนที่เคยสูบบุหรี่ร้อยละ 15.9 มีพี่น้องร่วมบิดามารดา 1 คน ซึ่งสอดคล้องกับอัจฉรา สุขารมย์ และอรพินท์ ชูชม⁽⁴⁹⁾ ศึกษาองค์ประกอบที่สัมพันธ์กับการปรับตัวของนักเรียนวัยรุ่น พบว่า ขนาดครอบครัวแตกต่างกัน การปรับตัวไม่แตกต่างกัน

ลำดับที่เกิด พบว่าลำดับที่เกิดไม่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการสูบบุหรี่ของนักเรียนชาย ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ $p > 0.05$ โดยบุตรคนที่ 3 เป็นต้นไป ร้อยละ 16.7 เคยสูบบุหรี่ ซึ่งสอดคล้องกับสมชัย ชื่นตา และสมฤดี มอบนรินทร์⁽⁸⁴⁾ ที่ไม่พบความสัมพันธ์ระหว่างการสูบบุหรี่และลำดับที่เกิด

รายได้ของครอบครัว พบว่ารายได้ของครอบครัวไม่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการสูบบุหรี่ของนักเรียนชาย ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ $p > 0.05$ โดยนักเรียนที่เคยสูบบุหรี่ ร้อยละ 17.5 มีรายได้ $\leq 5,000$ บาทต่อเดือน ซึ่งสอดคล้องกับพงษ์สร้อย วรกุล⁽⁸⁸⁾ ศึกษาเปรียบเทียบสภาพปัญหาในการปรับตัวของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ในกรุงเทพมหานครและจังหวัดสงขลา พบว่าฐานะทางเศรษฐกิจต่างกัน การปรับตัวของนักเรียนไม่แตกต่างกัน

การอบรมเลี้ยงดู พบว่าวิธีการอบรมเลี้ยงดูภายในครอบครัวไม่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการสูบบุหรี่ของนักเรียนชาย ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ $p > 0.05$ โดยนักเรียนที่เคยสูบบุหรี่ร้อยละ 17.3 มีวิธีการอบรมเลี้ยงดูแบบอัตตาธิปไตย และนักเรียนที่ไม่เคยสูบบุหรี่ร้อยละ 100 มีวิธีการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย ซึ่งขัดแย้งกับ Oetting & Beauvaris (1987)⁽⁸⁹⁾ ได้แสดงถึงอิทธิพลของความสัมพันธ์ในครอบครัวที่มีต่อการเสพติดของเด็กและเยาวชน ปัญหาที่พบคือครอบครัวไม่สมบูรณ์ เด็กไม่ได้อาศัยอยู่กับพ่อแม่ ความสัมพันธ์ในครอบครัวที่ไม่ดี พ่อแม่ให้การสนับสนุนน้อย และไม่ค่อยจะมีบทลงโทษต่อการใช้ยาเสพติด ส่วนกิ่งแก้ว เกษโกวิท และคณะ⁽²⁰⁾ นำเพชร ชาญภิญโญ และคณะ⁽⁹¹⁾ ได้ศึกษากับผู้ติดยาเสพติดหรือมีประวัติติดยาเสพติด ซึ่งพบว่าความสัมพันธ์ภายในครอบครัวที่ไม่ราบรื่น เป็นปัจจัยสำคัญของการเสพยาเสพติด อังสนา เปศะนันท์⁽⁹²⁾ ได้ศึกษามูลเหตุจูงใจในการเสพยาให้โทษและสารเสพติดของเด็กชายวัยรุ่นอำเภอเมืองจังหวัดเชียงใหม่ พบว่าเด็กชายวัยรุ่นที่เสพยามาก ได้รับความลำเอียงมาก และมีโอกาสน้อย หรือไม่มีโอกาสได้เสนอความคิดเห็นในครอบครัวเลย

สัมพันธ์ภาพภายในครอบครัว พบว่าสัมพันธ์ภาพภายในครอบครัวระหว่างบิดากับบุตร มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการสูบบุหรี่ของนักเรียนชาย ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ $p < 0.01$ ส่วนสัมพันธ์ภาพภายในครอบครัวระหว่างมารดากับบุตร ไม่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการสูบบุหรี่ของนักเรียนชาย ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ $p > 0.05$ โดยนักเรียนที่เคยสูบบุหรี่ร้อยละ 27.5 มีสัมพันธ์ภาพภายใน

ครอบครัวระหว่างบิดากับบุตรในระดับต่ำ ซึ่งสอดคล้องกับกุลวรรณ วิทยาวงศรุจิ⁽²⁾ ลักษณะ ฤทธิสนธิ⁽⁹²⁾ และ อำไพรัตน์ กลิ่นขจร⁽⁹⁵⁾ ซึ่งพบว่า สัมพันธภาพในครอบครัวมีความสัมพันธ์ในทางบวกกับพฤติกรรมการปรับตัวและนอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ ชาทซ์ บี และแลทเธอร่า เอสเค (Shah B. And Landhera SK)⁽⁹⁶⁾ พบว่า สัมพันธภาพในครอบครัวดีมีความสัมพันธ์กับการปรับตัวทางด้านอารมณ์ในทางบวก

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. ควรส่งเสริมให้เกิดสัมพันธภาพภายในครอบครัวระหว่างบิดากับบุตรในระดับสูง เนื่องจากสัมพันธภาพภายในครอบครัวระหว่างบิดากับบุตรกับพฤติกรรมการเคยสูบบุหรี่ของนักเรียนชายมีความสัมพันธ์กัน แสดงให้เห็นถึงบทบาทของบิดาที่สำคัญยิ่ง ในการป้องกัน แก้ไข ปัญหาการสูบบุหรี่ในเด็กวัยรุ่น
2. ภายในครอบครัวควรมีการสื่อสารแบบเปิด เพื่อให้สมาชิกในครอบครัว โดยเฉพาะบุตร ได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจความเป็นไปต่างๆ ภายในครอบครัว ซึ่งบิดามารดายังเป็นบุคคลที่มีอำนาจ แต่ให้ทุกคนมีสิทธิ์ที่จะเสนอ ร่วมตัดสินใจและดำเนินการได้ ส่วนวิธีการสื่อสารภายในครอบครัวแบบปล่อยนั้น มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการเคยสูบบุหรี่ของนักเรียนชาย เนื่องจากวิธีการสื่อสารแบบปล่อยนั้น ขึ้นอยู่กับความพอใจของแต่ละบุคคล ทุกคนสามารถทำอะไรตามที่ต้องการได้ ซึ่งเด็กๆ อาจถูกปล่อยปละละเลย ไม่ได้เอาใจใส่อย่างเพียงพอ ทำให้เกิดปัญหาต่างๆ ได้ เช่น พฤติกรรมการสูบบุหรี่ดังกล่าว
3. บุคคลในครอบครัวคือ แม่ พ่อ พี่น้อง ควรช่วยกันเสริมสร้างและส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนมีโอกาสแสดงพฤติกรรมกรูการคิด และความรู้สึกที่มีประโยชน์และมีความสำคัญ แล้วบุคคลในครอบครัวควรให้คำชมเชย สนับสนุนแก่พฤติกรรม การรู้การคิด และความรู้สึกนั้น ๆ
4. ครอบครัวที่มีเด็กและเยาวชนอยู่ในความดูแล ควรจัดให้มีสภาพแวดล้อมและปฏิสัมพันธ์ในครอบครัวที่แสดงถึงความรัก ความเข้าใจ สนับสนุนจากบุคคลในครอบครัว
5. บุคคลในครอบครัวควรลดปริมาณการสูบบุหรี่ของตนเอง
6. ครอบครัวควรมีความเข้าใจว่าวัยรุ่นเป็นวัยที่มีพัฒนาการทางจิตสังคมที่กระตุ้นให้เกิดพฤติกรรมเสี่ยง จึงควรจัดประสบการณ์ทางสังคมที่เหมาะสมเพื่อลดความอยากรู้อยากเห็นอยากลอง
7. โรงเรียนควรมีกฎ ระเบียบ ที่ชัดเจนและตรวจสอบได้ เพื่อการป้องกันการใช้นิโคตินในโรงเรียน โดยเฉพาะสถานที่ที่นักเรียนใช้สูบบุหรี่มากที่สุด คือ ห้องน้ำโรงเรียน

8. ครูควรช่วยพัฒนาความสามารถในการเผชิญความเครียดให้กับเด็กและเยาวชน โดยเฉพาะปัญหาความไม่สบายใจ ส่วนมากเป็นเรื่องเรียน และจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่เหมาะสมกับเด็กและเยาวชน เพื่อลดความอยากรู้ อยากเห็น อยากลองเกี่ยวกับการสูบบุหรี่ เช่น จัดโปรแกรมการศึกษาเรื่องการสูบบุหรี่ จัดทัศนศึกษาให้พบเห็นโทษของการสูบบุหรี่ จัดสื่อในโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง

9. จัดกิจกรรมที่ครบถ้วนเพื่อพัฒนาจิตใจ อารมณ์ สังคม และร่างกาย เพื่อให้เด็กและเยาวชนพัฒนาความเป็นอิสระ ความเก่ง ความใกล้ชิดสนิทสนม (autonomy, mastery และ intimacy) ได้อย่างถูกวิธี เช่น การจัดกีฬา การประกวดความสามารถด้านต่าง ๆ การจัดค่ายชมรม เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อลดการแสดงความเสี่ยง หรือทำหายในสิ่งผิด ๆ

10. ควรมีการส่งเสริมประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนรับทราบ และเห็นถึงความสำคัญของความสัมพันธ์ในครอบครัว การสื่อสารในครอบครัว ที่มีผลต่อพฤติกรรมต่อเด็กวัยรุ่นอย่างจริงจัง และกว้างขวาง

ข้อเสนอแนะสำหรับการทำการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่เพียงพอ และเป็นการศึกษาสัมภาษณ์แบบลึก เพื่อให้ได้ข้อมูลมากที่สุด
2. ควรดัดแปลงแบบสอบถามให้มีจำนวนข้อน้อยลง และสามารถวัดปัจจัยครอบครัวได้ครอบคลุมทุกด้าน